

OHTAVAARA

Pudasjärvi

Tietokantatunnus: TUU-11-098

Arvoluokka: 1

Muodostuma: Rantakerrostuma

Pinta-ala: 342,2 ha

Korkeus: 208 m mpy.

Karttalehti: 3532 05

Alueen suhteellinen korkeus: 53 m

Muodon suhteellinen korkeus: 53 m

Sijainti: Ohtavaaran rantakerrostumat sijaitsevat Pudasjärven itäosassa noin 21 kilometriä keskustasta itäkoilliseen ja kahdeksan kilometriä Iinattijärveltä länteen.

Geologia

Ohtavaara on kalottivaara, joka on syntynyt muinaisen Itämeren Ancyclusjärveksi nimetyn vaiheen peitettyä mannerjäätikön alta noin 10 650 vuotta sitten (Johansson ym. 2005) paljastuneen maanpinnan. Ohtavaara peittyi veden alle aina 205-210 metrin korkeustasolle saakka, joka on ylimmän rannan taso Pudasjärven itäosassa. Vaara muodosti hieman yli kolme kilometriä pitkän ja laajimmillaan noin kilometrin levyisen, etelästä pohjoiseen suuntautuneen saaren. Se sijaitsi laajan ulapan koillisreunalla alttiina myrskyjen synnyttämän aallokon huuhtomiselle. Aallokko huuhtoi vaaran länsi- ja etelärinteitä peittävän moreenipeitteen joko paljaiksi kallioiksi tai kerrosti rinteille moreenin kivistä ja lohkarista rantakivikoita. Vaaran itä- ja pohjoisrinteet olivat voimakkaimmalta aallokolta suojassa, joten niillä huuhtoutuminen oli huomattavasti vähäisempää. Ylimmän rannan tasosta alkanut rantakivikoiden muodostuminen jatkui maankohoamisen seurauksena vähitellen alemmille rinteille. Vaaran eteläosan länsirinteelle rantakivikoita muodostui ylimmän rannan tasosta aina 190 metrin korkeustasolle saakka. Sen alapuolella olevalla jyrkällä rinteellä aallokon kulutus oli niin voimakasta, että rinteet huuhtoutuivat paljaiksi pegmatiittikallioiksi (DigiKP 200) 165-175 metrin korkeustasolle ja jyrkimmillä kohdin vielä sitäkin alemmalle tasolle. Vaaran loivemmillä luoteisrinteillä rantakivikot jatkuvat aina 150-155 metrin korkeustasolle saakka. Rantakivikko on paikoin epäyhtenäinen ja sen lomassa on pieniä kalliopaljastuma-alueita.

Maankohoamisen seurauksena rantakivikoille kerrostui sarja allekkaisia rantavalleja. Sekä vaaran pohjoisosan että eteläosan laajimmilla rantakivikoilla on molemmilla lähes 20 rantavallia. Rantavallien korkeudet vaihtelevat 0,5-1,8 metrin välillä. Vallien länsirinteet ovat jyrkempiä ja korkeampia, tavallisesti 0,7-1,8 metriä, ja vaaran laen puoleiset rinteet matalampia, 0,3-0,7 metriä korkeita. Rantavallit koostuvat pääosin kivistä, mutta paikoin on myös lohkaraita. Rantavallien kivikoissa on hieman vaihtelua. Suurin osa valleista koostuu kivistä, mutta joissakin valleissa on runsaasti lohkaraita. Ylimmät rantavallit ovat joko kokonaan tai osittain kasvillisuuden peittämiä. Samoin useiden rantavallien päät peittyvät kasvillisuuteen. Aallokon vaaran rinteiltä huuhtomaa hiekkaa ja soraa on kerrostunut rantakivikoiden ja kalliopaljastumien alapuolisille rinteille ohueksi kerrokseksi.

Biologia

Ohtavaara on etenkin uhanalaislajistoltaan merkittävä. Kalliokasvillisuus on oligotrofista ja osittain lievästi mesotrofista. Lievästi vaateliaita lajeja alueella ovat mm. kierrekivisammal, pörrökynsisammal, tummaurnasammal ja nuorasammal. Pohjoista lajistoa edustaa pohjantakkusammal ja harvinaista lajistoa pohjoisosan kalliolta aiemmin löydetty karvakiviyrtti. Metsät ovat pääasiassa kuivahkoa kangasta, mutta paikoin löytyy kuusikoita, haavikoita ja lehtimetsiä. Luonnontilaisia metsiä on erityisesti vaaran laella. Siellä täällä on myös avohakkuualueja. Vaaran länsireunalla on rehevä puustoinen korpi, josta on löytynyt harvinainen ruskopaisukarve ja runsaasti raidankeuhkojäkälää (NT) (Husa ym. 2001b). Länsirinteen erikoisuus on ainoastaan yhdellä haavalla kasvava pohjanhyttelöjäkälä (CR) (Hertta 2010). Länsirinteillä kasvaa myös karjalanruusua (RT). Vaaran metsikoista on löytynyt myös haapasparpia (VU) ja useita silmälläpidettäviä kääväkkäitä kuten lumokääpä (NT), pohjanryppykkä (NT), riekonkääpä (NT), rusokantokääpä (NT) ja sirppikääpä (NT) (Hertta 2010). Alueella elelee myös useita liito-oravia (VU) (Hertta 2010).

Maisema ja muut arvot

Ohtavaaran rantakivikoilta avautuu kaunis metsäinen suomalaisema lampineen ja pienine järvineen kohti Pudasjärven länsiosia. Ohtavaara hahmottuu lähes kaikista ilmansuunnista metsäisenä vaarana, mutta rantakivikot näkyvät vasta huomattavasti lähempänä kohdetta. Vaaran paljaaksi huuhtoutuneet kalliot, rantakivikot valleineen sekä niiden lomassa olevat moreenista muodostuneet niemekkeet ja -saarekkeet luovat monimuotoisuutta muodostuman sisäiseen maisemaan. Vaaran alarinteessä, rantakivikoiden alapuolella on joitakin lähteitä. Valtakunnallisesti arvokas Ohtavaaran kallioalue (KAO110093) sijaitsee muodostuman alueella.

Kirjallisuus:

DigiKP 200 Bedrock of Finland - DigiKP 200. GTK. Version 1,0. Accessed 16.03.2010
<http://www.geo.fi/en/bedrock.html>.

Husa, J., Teeriaho, J. ja Kontula, T. 2001. Luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Pohjois-Pohjanmaalla. Alueelliset ympäristöjulkaisut 203. 180 s.

Johansson, P. (toim.) & Kujansuu, R. (toim.); Eriksson, B., Grönlund, T., Kejonen, A., Maunu, M., Mäkinen, K., Saarnisto, M., Virtanen, K. & Väisänen, U. 2005. Pohjois-Suomen maaperä : maaperäkarttojen 1:400 000 selitys. Summary: Quaternary deposits of northern Finland - explanation to the maps of Quaternary deposits 1:400 000. Geologian tukimuskampus. Espoo. 236 p.

Ympäristöhallinnon eliötietojärjestelmä (Hertta). 2010. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.